

Yenilikçi Bir Eğitim Anlayışı: Zilsiz Okul

Sait TAŞ*

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; sorumluluk sahibi, özgüvenleri gelişmiş, otokontrol ve özdisiplinleri yüksek bireyler yetiştirmeyi hedefleyerek zil uygulamasını kaldıran okullarda uygulama ile istenilen hedefe ulaşılma, uygulamanın katkıları ve eksikliklerini belirlemektir. Araştırmada, nitel araştırma tekniklerinden bireysel ve odak grup görüşme tekniği kullanılmış yönetici, öğretmen ve öğrencilerle bireysel ve odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Verileri toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış, veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir.

Araştırma sonucunda; zilsiz eğitim uygulaması ile sorumluluk bilinci, zaman yönetimi, gürültü kirliliğinin önlenmesi, üniversite ortamına hazırlık, dikkatin dağılmaması, konsantrasyon, otokontrol, özdisiplin, özgüveni geliştirme, elektrik tasarrufu gibi katkıların olduğu tespit edilmiştir. Uygulamayla, okul bahçesinde ve lavabolarda saatin olmaması, okuldaki saatlerin merkezi ve uyumlu olmaması, ders sürelerinde esnekliğin olmaması gibi eksiklikleri olduğu belirlenmiştir. Uygulamaya uyum konusunda kız ve erkek öğrenciler arasında farklılık gözlemlenmediği, öğretmen ve öğrenciler arasında uygulamaya uyum konusunda daha çok öğretmenlerden kaynaklanan sıkıntılar yaşandığı, uygulamayla ilgili yönetici, öğretmen ve öğrencilerin büyük çoğunluğunun, çevre sakinlerinin, öğrenci velilerinin memnun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Zilsiz Eğitim, Sorumluluk, Yenilik, Lider Yönetici.*

An Innovative Educational Approach: School Without Bells

ABSTRACT

The aim of the study is to examine whether it has been achieved the desired aims at the schools that apply education without bells aiming to train individuals who are responsible, self-confident, self-controlled and self-disciplined; and to examine the contributions and shortcomings of the application. In the study, qualitative research techniques, individual and focus group interview techniques have been used. For this purpose, managers, teachers and students have been questioned through individual and focus group interviews. Semi-structured interview form has been used to collect the data; the data has been analyzed by descriptive analysis method.

As a result of the study it has been determined that education without bells has contributions such as sense of responsibility, time management, prevention of noise pollution, preparation to university environment, distraction prevention, concentration, self-control, self-discipline, self-esteem development, and power-saving. Through this application it has been determined that it has some deficiencies such as lack of clocks in school yard and toilets, lack of central school hours and their not being compatible, and lack of flexible class times. It has

* *Süleyman Demirel Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, stas@tef.sdu.edu.tr*

been concluded that no difference has been observed between male and female students in getting accustomed to the application, problems have been experienced arising mainly from teachers rather than students about getting used to the application; principals, teachers and the vast majority of students, parents and local residents are satisfied with the application.

Key words: *Education without bells, Responsibility, Innovation, Lead Manager*

Giriş

Günümüzde küreselleşme ve teknolojinin gelişerek yaygınlaşmasıyla bilgi toplumuna doğru bir yöneliş görülmektedir. Bu yöneliş eğitim alanında köklü değişikliklere gidilmesini zorlamaktadır. Eğitimde bilginin kendisini değil bilgiye ulaşmanın yollarının öğretilmesi, bireyin sorun çözme, iletişim, takım çalışması, girişimcilik özelliklerinin geliştirilmesi, klasik eğitimden çağdaş eğitim uygulamalarına geçiş çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

21.yy eğitiminin, kabul görmüş düşünceleri izlemekle yetinmeyen, ihtiyaçları ve kuralları kendi özgür koşulları içinde yeniden yaratan bir vizyona sahip olacağı¹ ifade edilmektedir. Oysa sanayi toplumu okullarında öğrenciler, kendilerine gösterilen yerlerde oturmuş, sert adımlarla yürümeyi öğrenmiş, ders saatleri çalan zille başlayıp bitmiştir. Sanayi dönemi eğitiminde en belirgin özellik, bireysellikten uzak, sert ve katı gruplandırma sistemi, öğretmenin otoriter tutumu ve notla değerlendirme olmuştur.²

İçinde bulunduğumuz bilgi çağında okullardan asıl istenilen hayal gücü, yaratıcılık, serbest teşebbüs, özgüven, özdenetim, öz motivasyon, özdisiplin değerleri yüksek, herkes gibi olmayan, farklı düşünen, davranan ve üreten bireylerdir.³ Okulda özgüveni yüksek, yaratıcı bireylerin yetişmesi için; onları okulun katı kurallarından soyutlayarak, çağdaş yönetim ilkelerinin ve esnek programların uygulandığı ortamlar gereklidir.

Çağdaş toplumların okulları özgürlük, demokrasi, güven ve sorumluluk olgularının egemen olduğu ve yaşandığı ortamlardır.⁴ Çağın getirdiği değişmeyi karşılayacak eğitim anlayışı, insanı bir bütün olarak gören, öğrenci merkezli, çağdaş ve demokratik eğitim anlayışıdır. Çağdaş ve demokratik eğitim anlayışında;

Bağımsız birey yetiştirmek amaçlanır. Öğrenciler okulda numaraları ile değil birey olarak bilinir.⁵ Bilişsel, duyuşsal ve bedensel farklılıkları kabul edilen bireylerin istekleri, potansiyelleri, öğrenme özellikleri ve uygulanacak programlar bireylerin özelliklerine göre farklılaşır.

Zorlama ve direktif yoktur, ilgi ve saygı vardır. Öğrenciler zil sesiyle dershanelerinde yerlerini almaz, başarısız olan öğrenciler okuldan uzaklaştırılmazlar.⁶

¹ Adil Çağlar, 21.Yüzyılda Okulun Değişen Rolü ve Yeni Eğilimlere İlişkin İyimser Bazı Öngörüler (Ed: Oğuz ve diğerleri) 21.Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi. İstanbul: Sedar Yayıncılık. s. 81-94

² Mahmut Tezcan, Postmodern ve Küresel Toplumda Eğitim, Anı Yayıncılık, Ankara,2002.

³ İsmet Şahin, Postmodern Çağ & Humanist Eğitim. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya, 2004.

⁴ İsmet Şahin,a.g.m.,

⁵ Gage, N.- Berliner, D.,Educational Psychology (5th ed.) Boston: Houghton, Mifflin, 1991.

⁶ Nihat Bilgen, Çağdaş ve demokratik eğitim. Ders geçme ve kredi uygulaması, Milli eğitim basımevi, 1993. S.27-28

Öğrencilerin tek tip kıyafet içerisinde olmak için zorlanmaları söz konusu değildir. Öğrencilerin ilgilerine ve kişiliklerine saygı gösterilir.

Ders, zamanla sınırlı değildir. Çığırta ve “dersten kurtuldunuz” habercisi bir gürültü (zil sesi) ile bölünen eğitim-öğretim, davranışçı öğretim modelinin en belirgin sembollerinden birisidir. Ders bir bütündür. Ders içinde yapılan etkinlik o etkinlik bitirilinceye kadar sürdürülmesi gereken deneysel bir süreç olarak düşünülür. Bir saatlik bir derste, etkinlik zil sesi ile bölünmez.⁷ Ders, belirli bir zaman dilimiyle kısıtlanmaz konunun içeriğine, öğretmen ve öğrencilerin algılarının yoğunluğuna göre erken veya geç bitirilir.

Öğrenciler aktif olmaya ve kendi tercihlerini yapmaya teşvik edilir. Öğrencilerin girişimci olmaları ve sorumluluk bilinci kazanmaları konusunda okul ortamında her türlü düzenlemenin yapılması esastır. Örneğin, dersler okul sınırları içinde değil, adliyede, şantiyede, online biçimde vb. şekillerde yapıldığı gibi, öğrenciler kendi dersini, öğretmenini ve dersin saatini belirleyebilir.

Öğrencilerin kendileri ile ilgili kararlara katılmaları desteklenir.⁸ Combs’un⁹ yaptığı çalışmada da, öğrencilerin önemli olduklarını anlamaları, varlıklarının denetimini ellerinde tuttuklarını hissedebilmeleri ve iç denetimli sorumluluk duygusu geliştirebilmeleri için kendileri ile ilgili kararların alınmasına katılmalarının gerekliliği üzerinde durulmaktadır.¹⁰

Öğrenci başarısı için en anlamlı değerlendirme öğrencinin kendi kendini değerlendirmesidir. Bunun için öğrenciye güvenilir. Öğrencinin öz değerlendirmesinde ortaya çıkan eksiklikleri tamamlanır. Yapılan çalışmalarda öğrencinin kazanacağı, davranışa dönüşebilecek bilgiler öğretilir. Tehdit ve korku değil, sevgi ve saygı önemlidir. Olumlu duyguların gerçekler kadar önemli olduğu üzerinde durulur. Duyuşsal alanla ilgili eksiklikleri azaltma çabası ön plana çıkartılır.

Okuldaki her ortamda demokratik olumlu bir iklim söz konusudur. Öğrenciler polis devleti gibi yönetilen okul ve sınıflarda demokrasiyi öğrenemezler.¹¹ Demokrasi, demokrat insanlardan oluşan toplumların rejimidir. Demokrat insanlar da demokrasiyi yaşayan eğitim kurumlarında yetişir. Demokrasinin eğitim kurumlarında yaşam biçimi olması, okul, yönetici, öğretmen, öğrenci ve çevre arasındaki ilişkilerin insan haklarına ve demokrasi ilkelerine uygun olarak işlenmesi ile mümkündür.¹²

Çağdaş ve demokratik eğitimin yaşanmasını istediğimiz okullarda, geleneksel eğitim uygulamasının klasiklerinden olan, dersin başlangıç ve bitişinde çalan zilden de uzaklaşılması gerekmektedir. Okulda devamlı çalan zil öğrencileri koşullandırmakta zile karşı şartlı refleks oluşturmaktadır. Bu da öğrencilerin düşünerek değil de zil sesine koşullanarak hareket etmelerine sebep olmaktadır. Okullarda düşünen ve üreten

⁷ Mehmet Yapıcı, , “Yapılandırıcı Ders”, Üniversite ve Toplum Dergisi, Sayı:7 yıl:4 2007, 10 Eylül 2010 <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=339>.

⁸ Gage, N.- Berliner,a.g.e.

⁹ Arthur Combs, Achieving Self Discipline, In W. W. Wayson (Ed.), Theory Into Practice: Teaching Self Discipline, Columbus, Ohio: Ohio State University, 1985.

¹⁰ Thomas Gordon, Çocukta Dış Disiplin mi? İç Disiplin mi? 5. Baskı. Sistem Yayıncılık, İstanbul,2002,s. 149-150.

¹¹ Hüseyin Başar, Sınıf Yönetimi, Anı Yayıncılık, Ankara,2010.s.78-79

¹² Nihat Bilgen,a.g.e.

bireyler yetiştirilmesi isteniyorsa öğrencilerin zil sesiyle değil kendi bilinciyle derse girip çıkmasını sağlamamız gerekmektedir.

Zil sesi ile derse giriş çıkışın yapılmadığı ortamlarda öğrencilerde oluşacak sorumluluk ve güven duygusu, özgüvenlerinin gelişmesine yardımcı olacaktır. Öğrenciler de verilen sorumluluğun bilinciyle okulda ve günlük yaşamında daha dikkatli ve kontrollü davranacak, otokontrolleri ve zaman yönetme özellikleri gelişecektir.

Bütün bu düşüncelerle okullarındaki zil uygulamasını kaldıran lider iki okul yöneticisi, *uygulamaya geçmeden önce okullarındaki diğer yöneticiler, bazı öğretmen ve sınıf temsilcileri ile bir araya gelerek karar verdiklerini ve plan yaptıklarını, öğretmenlerle uygulamaya geçme nedeni ile ilgili öğretmenler odasında, öğrencilerle konferans salonunda toplantılar yaptıklarını, verdikleri bilgilerle yeniliği benimsemelerini sağladıklarını ve bu uygulamaya ortak ettiklerini, çıkabilecek sorunlarla ilgili önlemler aldıklarını, bu amaçla öğretmenlerin nöbetlerinde öğrencilere daha fazla yardımcı olmalarını sağladıklarını, her sınıfa, koridorlara ve okulun bahçesinden görünecek yerlere saat koyduklarını, okuldaki diğer çalışanların ve velilerin bazılarını bilgilendirdiklerini ifade etmişlerdir.*

Okullarında yenilik yapacak okul yöneticilerinin Freiberg'in okul reform ilkelerini dikkate alması yeniliklerinin başarısı için gerekli¹³ olduğu bilinmektedir. Bu modelin ilkelerinden *önlemsellik*; yapılacak düzenlemelerde çıkacak sorunlarla ilgili önceden hazırlık yapmayı, *benimseme*; yeniliği sahiplendirmeyi, *örgütlenme*; yenilikle ilgili araçları ve görevlileri oluşturmayı, *iletişim*; konu ile ilgili bilgiler vermeyi, *esgüdüm*; yenilikle ilgili, madde ve insan kaynaklarının birleştirilmesinden oluşmaktadır. Okul yöneticilerinin okullarında yapacakları yeniliklerde bu ilkelere uymaları okullarını yaşanabilir bir öğrenme alanına dönüştürecektir.

Okullarındaki zil uygulamasını kaldıran iki okul yöneticisinin uygulamaya geçerken yaptıklarının da Freiberg'in okul reform modeli ilkeleri ile benzerlik taşıdığı görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı; okullarında zil çalarak derse giriş ve çıkış uygulamasını kaldıran iki Anadolu lisesindeki yönetici, öğretmen ve öğrencilerin görüşlerine göre uygulamanın yararlarını, velilerden ve çevreden gelen tepkileri, uygulamaya uyum göstermede öğrenci ve öğretmenler ve cinsiyetler arasındaki farklılıkları ve uygulamada çıkan sorunları belirlemektir.

Yöntem

Araştırma 2009-2010 eğitim-öğretim yılında uygulanmaya başlanan zilsiz eğitim uygulanmasına ilişkin öğretmenlerin öğrencilerin ve yöneticilerin görüşlerini belirlemeye yönelik nitel bir çalışmadır. Araştırma durum saptamaya yönelik betimsel bir çalışma olup, nitel araştırma teknikleri temel alınarak desenlenmiştir. Veri toplama tekniği

¹³ Freiberg H.J. Consistency management and cooperative discipline: From tourists citizens in the classroom. (Ed.H.J.Freiberg), Beyond behaviorism: Changing the classroom management paradigm. Boston: Allyn& Bacon, 1999, p.75-79.

olarak nitel araştırma tekniklerinden bireysel görüşme ve Krueger ve Casey'in¹⁴ önerileri doğrultusunda odak grup görüşme tekniği kullanılmıştır.

Araştırmanın örneklemini, öğrencilerin derse giriş ve çıkışlarında zil çalma uygulamasını kaldırarak “zilsiz eğitime” geçen Isparta X ve Burdur Bucak Y Anadolu Lisesi'ndeki yöneticiler, öğretmenler ve öğrencilerinin araştırmanın yapıldığı gün içinde okulda bulunanların ve gönüllü olanların tamamı oluşturmuştur. İlgili okullardaki okul müdürü ve yardımcılarıyla bireysel görüşme, öğretmenlerle ders saatlerinin uygunluğuna göre iki ayrı gruba ayrılarak odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Öğrencilerle, sınıflarına göre (9. 10. 11. sınıf olmak üzere) 20-25 kişilik gruplara ayrılarak, odak grup görüşmeleri yapılmıştır. 12. sınıflara sınav dönemi olması sebebiyle ulaşılamamış ve araştırma dışında tutulmuşlardır. Örneklemin belirlenmesinde gönüllülük esas alınmıştır. Öğretmen ve öğrencilere çalışmanın amacı hakkında bilgi verilmiş ve araştırmaya katılmaya gönüllü olanlarla görüşme yapılmıştır. Örneklemdaki katılımcıların dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Örneklemdaki Katılımcıların Dağılımları

Kategori	Yönetici	Öğretmen	9. Sınıf Öğrenci	10. Sınıf Öğrenci	11. Sınıf Öğrenci	F
X Anadolu Lisesi	2	20	27	28	25	
Y Anadolu Lisesi	3	25	60	65	55	
Toplam	5	45	87	93	80	309

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama aracı olarak doküman ve kayıt inceleme metodu kullanılmıştır.¹⁵ Bireysel görüşmelerin süresi 10 ile 15 dakika arasında değişirken, odak grup görüşmelerin süresi 20 ile 35 dakika arasında değişmiştir. Görüşmeler, görüşülen kişilerin izni alındıktan sonra¹⁶ ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Yapılan bireysel ve odak grup görüşmeleri, yazılı hale getirildikten sonra elde edilen verilerin metinleri birçok defa araştırmacı ve yüksek lisans öğrencilerinden iki kişi tarafından okunmuş ve Miles ve Hebarman¹⁷ tarafından önerilen “veri indirgeme”, “veri gösterme” ve “sonuç çıkarma” gibi temel aşamalardan oluşan nitel veri analiz süreci ile analiz edilmiştir. Bu analiz tekniği ile verilerin transkriptleri araştırmacı tarafından ve alandan üç uzmanında görüşleri de alınarak geliştirilen görüşme formundaki sorulara göre sırasıyla her bir cümle tek tek okunarak genel temalar çıkarılmıştır. Araştırma bulguları, görüşme soruları temel alınarak tema kabul edilmiş ve araştırmaya katılanların görüşme sorularına verdikleri yanıtlardan alt temalar oluşturularak sunulmuştur. Temalar arasında ilişkiler

¹⁴ Krueger R. A.- Casey, M. A., Focus group: A practical guide for applied research, Thousand Oaks: Sage Publications, 2000.

¹⁵ Durmuş Ekiz, Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş: Nitel, nicel ve eleştirel kuram metodolojileri, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.

¹⁶ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003.

¹⁷ Miles, M.B., - Huberman, A.M., Qualitative data analysis. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1994.

yorumlanmış¹⁸, birebir alıntı olarak kullanılabilceği düşünölen cümleler belirlenerek, gerekli göröldüğü durumlarda bulgular bölümünde birebir alıntı olarak yer almıştır. Ayrıca, alt temaların hangi sıklıkta tekrar ettiği hesaplanarak frekans ve yüzde şeklinde tablolaştırılmıştır (Tablo.2).

Bulgular

Yapılan bireysel ve odak grup görüşmelerinden alınan veriler değeriendirilerek ana tema ve alt kategoriler belirlenmiş ve bulgular ve yorumlar her bir alt başlıkta öğretenci,öğretmen ve yönetici görüşleri olarak ayrı ayrı sunulmuştur.

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Uygulamanın Katkıları” na ilişkin bulgular ve yorumlar;

1.Uygulamanın Katkıları

Yapılan görüşmeler sonucunda; derslere zil çalmadan girip çıkma uygulamasından yöneticiler, öğretmenler ve öğrencilerin büyük ölçüde memnun oldukları tespit edilmiştir. Bu memnuniyete ilişkin olarak da uygulamanın öğrencilere sağladığı katkılara göre her grubun verdiği cevaplarda ortak olan temalar kategorileştirilerek maddeler halinde sunulmuştur. Öğretmen ve öğrencilerin uygulamanın katkılarına ilişkin görüşleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Uygulamanın Katkılarına İlişkin Görüşleri

Kategori/Özellik	Öğrenci		Öğretmen	
	f	%	f	%
Sorumluluk bilinci	201	77.30	34	75.56
Zaman yönetimi	79	30.39	13	29.00
Otokontrol ve özdisiplin	74	28.46	12	26.67
Özgüveni geliştirme	70	26.92	10	22.23
Dikkatin dağılmaması ve konsantrasyon	60	23.07	9	20.00
Gürültü kirliliğinin önlenmesi	59	22.70	11	24.44
Üniversite Ortamına Hazırlık	45	17.30	10	22.22
Elektrik tasarrufu	5	1.92	2	4.44

Not: Anlatımlarda birden fazla olaya değinilmiştir.

Derslere zil çalmadan girip çıkma uygulamasının katkıları ile ilgili tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin (%77.30)’u, öğretmenlerin (%75.56)’sının görüşleri “sorumluluk bilinci” kazandırma konusunda ilk sırada yer aldığı görölmektedir. Daha sonra öğrenci ve öğretmen görüşleri “zaman yönetimi”, “otokontrol ve özdisiplin”, “özüveni geliştirme”, “dikkatin dağılması ve konsantrasyon”, biçiminde devam etmiştir.

Öğretmenler, “ gürültü kirliliğinin önlenmesi” ve “üniversite ortamına hazırlama” konularında uygulamanın katkılarını öğrencilerden az da olsa daha olumlu görmekte-dirler.

¹⁸ Miles,M.B., - Huberman, A.M.,a.g.e.

Zilsiz eğitim uygulamasının katkıları konusunda öğrencilerin öğretmenlerine göre, daha olumlu görüşte olduğu görülmektedir. Bu sonuç ise, öğrencilerin öğretmenlerine göre zilsiz eğitim uygulamasına daha çabuk uyum gösterdiğini, yeniliğe uyumda öğretmenlerinden daha iyimser olduklarını göstermektedir.

Tablo 2'deki uygulamanın öğrencilere sağladığı katkılar kategorileştirilme sırasına göre yönetici görüşleri de eklenerek yorumlanmış maddeler halinde sunulmuştur;

1.1 Sorumluluk Bilinci

Tablo 2' de de görüldüğü gibi, sorumluluk bilinci kazandırma konusunda uygulamanın katkılarını öğrenciler (%77), öğretmenler ise (%75) oranla ilk sırada belirtmişlerdir. Aynı şekilde, okul yöneticileri de uygulamanın öğrencilere sorumluluk kazandırması konusunda büyük ölçüde katkı sağladığında birleşmişlerdir. Konuyla ilgili okul yöneticisi (y1): *“lise tercihe bağlı bir öğretim, öğrenci madem kendi tercihiyle buraya gelmiş kendi bilinciyle de derse girip çıkabilir. Öğrenci zaten zil çalıyor diye buna şartlanıyordu ama şimdi kendisi düşünüyor. Okuldan çok uzaklaşmayayım her an sınıfa girmeliyim diye. Burada zaten temel amacımız öğrenciye sorumluluk bilincini kazandırmaktı ve biz bunu başardık diye düşünüyorum.”*

“Sadece öğrencilere değil öğretmenlere de bu bilinci kazandırdık zil çalıyordu, öğrenci zili miydi, öğretmen zili miydi diye karıştırıyorlardı, kendileri kalkıp derse gitmiyordu, şimdi ise saatlerine bakarak dersim var deyip kalkıp derse gidiyorlar.”

Okul yöneticisi (y2) ise, *“ Öğrencilerimin sorumluluklarının pekişmesi, hatta arttığını görmek beni gururlandırıyor. Uygulamadan her kes bu anlamda çok memnun oldu.”* ifadelerini kullanmışlardır.

Okul yöneticileri öğrencilerin sorumluluk kazanmalarında uygulamanın katkısı olduğuna ilişkin olumlu düşünceleri sahip olduğu görülmektedir.

Okul, öğrencinin kendi özgün ihtiyaçlarının gerektirdiği bilgi, beceri, tutum ve davranışların yine kendince farkına varılacağı, kendi öğrenme yeteneklerine uygun ortamların yaratıldığı bir yer olmalıdır.¹⁹ Okullarda sorumluluğu geliştirme ancak aktif uygulamalarla oluşturulabilir. Öğrencilere kendi deneyimleriyle sorumluluk duygusunu geliştirmeleri ve sorumluluğu “öğrenme fırsatları” sunulmalı, sorumluluk gelişimi için çoklu fırsatlar sağlanmalıdır.²⁰ Eğitim kurumları aktif uygulama örnekleri ile öğrencilerde sorumluk bilinci kazandırma çabasında olmalıdır.

Okul yöneticileri, zilsiz bir öğrenme ortamı hazırlayarak öğrencilerine sorumluluk bilinci kazandırma çabası içinde olduğunu göstermiştir. Öğretmen ve öğrenciler de sorumluluk kazandırmada uygulamanın büyük ölçüde katkı sağladığında birleşmişlerdir.

Bu konuda öğretmen (Ö11): *“Zil uygulaması Pavlov'un köpeğini hatırlatıyordu. . Zil çaldı gir, zil çaldı çık. Sanki öğrencilerimizi şartlanmış davranışlara hazırlıyordu. Öğrencilerimizi bundan kurtardık, artık onlar düşünerek, sorumluluk bilinciyle derslerine girip çıkıyorlar. En büyük katkısı bence sorumluluk bilincini kazandırmak oldu.”* şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Öğrenci (ö22) ise, *“Kendi sorumluluğumu biliyorum, zil çaldı diye ya da öğretmenim bana “içeri gir” dedi diye derse girmiyorum, kendim girmem gerektiğini bildiğim için giriyorum.”*

¹⁹ (www.tbv.org.tr).

²⁰ Ackerman, S.,Hughs, L.- Wilder R. Improving student responsibility. Dissertations theses. Saint Xavier University and IRI/Skylight,1987.

Bir başka öğrenci (ö101) ise “Sadece okulda değil hayatın her anında sorumluluk sahibi olunması gerektiğini düşünmemi sağlayan bir uygulama oldu, hiç böyle olacağı aklıma gelmezdi.” İfadesini kullanmıştır.

1.2 Zaman Yönetimi

Tablo 2’de de görüldüğü gibi, zaman yönetimi konusunda uygulamanın katkısını öğrenciler (%30) öğretmenler ise (%29) oranında ikinci sırada belirtmiştir. Okul yönetiminin de bu konuda mutlu olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili okul yöneticisi (y4): “Bizde rabatladık öğretmenler de rabatladı. Herkes zamanında dersine gidiyor. Sanırım zamanın ne kadar önemli olduğunu hepimiz anladık.” İfadesini kullanmıştır.

Bu yeni uygulama ile öğrenciler de mutlu olduklarını, kendilerini geliştirdiklerini ifade etmişlerdir.

Konuyla ilgili öğrenci (ö117) “Sanki sınıfta, bahçede zamanı ben yönetiyorum duygusunu içimde hissetmeye başladım. Araba kullanmak gibi bir şey. Çok farklı bir duygu. Herkesin yaşamasını isterim.”

(ö39) “Önceden dersin kaç dakika, teneffüsün kaç dakika olduğunu bilmiyordum şimdiyse biliyorum 10 dakikalık teneffüste neler yapabilirim ona göre davranıyorum bazı işleri öbür teneffüse bırakıyorum. Zaman daha kıymetli oldu sanki.”

(ö151) “Öncelikle bir saat edindim, daha önce saatim yoktu çünkü ihtiyacım olmuyordu, zil çalınca giriyor, zil çalınca çıkıyorduk, şimdi ise gözüm hep saatimde şu kadar dakika kaldı hızlı olmalıyım diye zamana dikkat ediyorum.”

(ö121) “Kendime bir saat edindim, sadece okulda değil, evde veya dershanede de zamana daha çok dikkat etmeye başladım, şimdi zaman daha kıymetli geliyor bana.”

(ö29) “Zamanı iyi kullanmayı öğrendim, derse zamanında girip çıkmaya dikkat ediyorum, daha sık saatime bakıyorum.”

Uygulama ile öğretmenler de zamanı iyi kullanma konusunda kendilerini geliştirdiklerini ifade etmişlerdir.

Öğretmen (Ö42) ise: “öğrencilere sorumluluk kazandırmanın yanı sıra biz de zamana daha çok dikkat ediyoruz, zamanı daha iyi kullanmaya özen gösteriyorum, dersimi daha verimli geçiriyorum.” ifadesini kullanmış.

Öğretmen (Ö33) ise, “öğretmenler odasında, sınıfta zamanı sanki ben yönetiyorum gibi bir düşünce oluştu, bu durum beni daha çok motive etmeye başladı.”

Öğretmen (Ö11) “Uygulamanın yöneticilerle ilgili sıkıntılarımızı da azalttığını düşünüyorum.” şeklinde fikrini belirtmiştir.

İnsan yaşamında bilinçli ya da bilinçsiz olarak kontrolün çok zayıf olduğu alanlardan biri zaman yönetimidir.²¹ Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi, öğrenci ve öğretmenlerin zamanı daha iyi kontrol etmeye başlamaları uygulamanın başarısının göstergesi olabilir.

1.3 Otokontrol ve Öz disiplin Sağlama

Otokontrol ve özdisiplin sağlama konusunda uygulamanın katkısını öğrenciler (%28) öğretmenler ise (%26) oranında üçüncü sırada belirtmiştir.

²¹ Ali Balcı, Zaman yönetimi. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 23, Sayı:11, Ankara, 2000, s 95-102.

Bu konuyla ilgili öğrenci (ö19) “*Bu sayede insan kendi kendini kontrol edebiliyor, daha disiplinliyiz artık. Ders zamanının ne zaman başlayıp ne zaman bittiğini illa başkalarının söylemesi gerekmiyor.*”

(ö86) ise, “*Bu şekilde kendimi daha özgür ve rahat hissediyorum, kendi kendime karar verebiliyorum artık büyüdük biz, sonunda bunun farkına vardılar.*”

(ö97) “*Çok faydalı bence, kendi kendini yönetme uygulaması gibi bir şey, şahsen ben artık daha düzenli ve disiplinliyim.*”

Konuyla ilgili okul yöneticisi (y1): “*Herkes kendini kontrol edebiliyor. Onlar birey olduklarının daha da farkına vardılar, ben bunu hissediyorum.*”

(y2) “*Öğrencilerimin büyüdüğü farkına varulmasından dolayı teşekkürlerini almak okul yönetimi olarak bizçi sevindirdi. Bu duyguyu öğrencilerimin paylaşımı beni çok etkiledi.*”

Öğrenci görüşlerinden de anlaşıldığı gibi, öğrencilerin uygulamaya sahip çıkmaları, kendilerini içten kontrol edebiliyor olmaları okul yöneticilerini olumlu olarak etkilemiştir. Okul yöneticilerinin öğrencilerindeki değişimle ilgili yaşadığı bu mutluluk, yönetici olarak yaşanabilecek ender örnekleri oluşturan bir durumdur.

Gage ve Berliner de ²² göre eğitimle, tam bağımsız birey yetiştirmek amaçlanmıştır, okulda zorlama ve direktif yoktur, ilgi ve saygı vardır, öğrenci aktif olmaya özendirilir ve kendi tercihlerini yapmaları teşvik edilir. Burada hedef; kişisel yönlendirme yani kişinin kendini yönetmesi ve kişiyi bağımsızlığa teşvik etmektir. Önemli olan öğrencinin kendi istek ve iradesiyle doğru olanı yapmasıdır. Dıştan kontrol insanı kuşatamaz. Sorumluluğun sağlam kaynağı, insanın iç kontrolüdür.²³ Olayların sorumluluğunu üstlenebilen kişiler içten denetimli bireyler olarak tanımlanmaktadır.²⁴

Uygulama ile, öğrencilerin derse girip çıkmalarının yönetiminin kendilerine bırakılmasında, otokontrol ve özdisiplin değerlerini geliştirilmesi hedeflenmiş, öğrenci ve yönetici görüşlerine göre de bu hedefe ulaşıldığı görülmüştür.

1.4 Özgüveni Geliştirme

Özgüveni geliştirme konusunda uygulamanın katkısını, öğrenciler (%26) ile dördüncü, öğretmenler ise (%22)lik oranla beşinci sırada belirtmişlerdir. Görüldüğü gibi bu konuda öğrenciler öğretmenlerine göre daha olumlu düşünmektedirler.

Bu konuda öğrenci (ö117) “*Kendime güvenim arttı, derse girmek için zile ihtiyacım yok, kendimi koyun gibi değil insan gibi hissediyorum, daha değerli olduğumu düşünüyorum.*”

(ö117) “*Bence bu uygulamayla kendimize güvenimiz gelişti, öğretmenlerimiz bize güvendiği için biz de derse giriş çıkışlarda daha dikkatli davranıyoruz.*”

(ö19) “*Zilin çalması bizim kendimize özgüvenimizi ve öğretmenlerimizle birbirimize olan güvenimizi geliştirdi, derslere girmek için motivasyonum arttı.*”

Bu konu da öğretmen (Ö25) ise, “*Tüm okul olarak kendilerine güvendiğimizi hissettirerek onların kişisel gelişimlerine katkıda bulunduğumuzu düşünüyorum.*” ifadesini kullanarak öğrencilere güvindiklerini, uygulamaya destek olduklarını belirtmiştir

²² Gage, N.- Berliner,a.g.e.

²³ Necati Öner, İnsan Hürriyeti, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları,Ankara, 1987,s.128.

²⁴ Betül Aydın, Bireysel Özgürlük ve Erdem, 21.Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi (Edt. Oğuz ve diğerleri),Pegem Akademi Yayınları,Ankara, 2010.

Öğrencilerin düşük veya yüksek akademik motivasyona sahip olmalarını etkileyen belirleyici unsur öz-güvendir. Başarılı öğrenciler öz-güveni yüksek olan ve akademik açıdan başarılı çıktılar elde edeceğini bekleyen öğrencilerdir.²⁵ Öğrencilerin kendilerine yönelik iyi duygular geliştirmeleri, öğretmenleri ve yöneticileri tarafından nasıl değerlendirildiklerine de bağlıdır. Uygulama ile yöneticiler ve öğretmenler, öğrencilere güvendiklerini göstermişler onların özgüvenlerinin gelişmesini destek olmuşlardır.

1.5 Dikkatin Dağılması ve Konsantrasyon

Dikkatin dağılması ve konsantrasyonun artmasına uygulamanın katkısını, öğrenciler (%23) ile beşinci, öğretmenler ise (%20)'lik oranla yedinci sırada belirtmişlerdir. Okul yöneticileri ise uygulama ile hem kendilerinin hem öğrenci ve öğretmenlerin daha verimli olduklarını ifade etmişlerdir.

Okul Yöneticisi (y2) “ *Çalışma yaparken zilin çalması ile çalışmadan uzaklaşabiliyordum, şimdi daha verimli çalışabiliyorum.*”

Okul yöneticisi (y4) ise, “ *Artık öğrencilerimin dersini zil sesi bölmüyor.*” ifadesini kullanmıştır.

Konuyla ilgili öğretmen (Ö41) ise, “ *Derste ben bir şeyler anlatırken zil çaldığında öğrencilerin dikkati dağılıyor ve çıkmak istiyorlardı şimdi ise konuya o kadar konsantre oluyorlar ki dersin bittiğini fark etmiyorlar bile.*”

(Ö36) “...*Artık dersi daha zevkli dinliyorlar, dikkatleri zille dağılmıyor, zille bitirmiyorum dersimi.*”

(Ö27) “*Dersim bittiyse bir dakika önce veya sonra çok fark etmiyor önemli olan öğrencilerin dikkatini toplamışken vereceğimi veriyor dersimi bitiriyorum, zaten dikkatleri dağıldığında onlara hiçbir şey veremezsiniz.*”

Bu konu ile ilgili öğrenci (ö102) “*Zil olmadan daha iyi ders anlatılıyor, zil çalınca öğretmenimiz dersi çok zevkli yerinde bırakmak zorunda kalıyordu.. ama şimdi zil çalmadığı için dersin nasıl geçtiğini bile anlayamıyoruz ve dikkatimiz dağılmıyor.*”

(Ö72) “*Evet çok memnunum çünkü tam derslere dikkatimi vermişken zil çalıyordu ve konsantrasyonum bozuluyordu, dikkatimiz dağılıyordu, şimdi ise dersi biz bitiriyoruz.*”

(ö21) “*Eskiden özellikle sınavlarda herkes kaç dakika kaldı diye soruyordu hocaya, ya da zil zır diye çalıyordu ve o zaman da benim dikkatim dağılıyordu, cümlemi bile tamamlayamıyordum şimdi kimse sormuyor, zil de çalmıyor çok iyi bence.*”

(ö15) “*Zil çalınca hemen kitaplarımı toplarken şimdi böyle bir şey yapmadığımı fark ettim.*”

Bilindiği gibi ders bir bütündür. Ders içinde yapılan etkinlik o etkinlik bitirilinceye kadar sürdürülmesi gereken deneysel bir süreç olarak düşünülmelidir. Bir saatlik bir derste, etkinlik zil sesi ile bölünmemelidir.²⁶ Ders zil sesi ile değil, öğretmen ve öğrencilerin karşılıklı kararları ile bitirilmelidir.

Yukarıdaki yönetici, öğretmen ve öğrenci görüşlerinden de anlaşılacağı gibi, artık okulda çalmayan zille dikkat dağılması daha az olmaktadır. Öğrencilerin öğretmenlerine göre bu konuda uygulamanın katkısının daha olumlu olduğunu ifade etmeleri, derste öğretmenlerine göre daha çok konsantrasyon göstermeleri

²⁵ Arkes, H. R.,- Garske, J. P. *Psychological theories of motivation*. Monterey, CA: Brooks/Cole, 1982.

²⁶ Mehmet Yapıcı, a.g.m.

gerektiğinden veya gelişim dönemlerinden dolayı dikkatlerinin en küçük bir sestene bile dağılabileceğinden dolayı olmuş olabilir.

1.6 Gürültü Kirliliğinin Önlenmesi

Gürültü kirliliğinin önlenmesine, öğrenciler (%22) öğretmenler ise (%24) oranında uygulamanın katkısı olduğunu belirtmişlerdir. Gürültü kirliliğinin önlenmesi konusunda, öğretmen görüşleri ile öğrenci görüşlerinden birbirine yakın çıkmıştır.

Okul yöneticileri uygulama ile gürültü kirliliğinin azaldığını hemen fark ettiklerini, çevreden de olumlu geribildirimlerin gelmesinden memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Konuyla ilgili okul yöneticisi (y1) “ Bir saat içinde çıkış zil, giriş zil, öğretmen zili olmak üzere 3 zil çalıyordu, günde 8 saat ders var, 7 teneffüs var, 21 kere zil çalıyormuş, müthiş bir gürültü varmış, şimdi ise okulda çıt yok, çok sessiz, herkesin kafası dinlendi büyük bir gürültü varmış meğer. Herkes memnun, öğretmen memnun, öğrenci memnun, maballeli memnun.”

Yönetici (y4) “zil sesinin olmaması ile ilgili çevreden bu kadar olumlu geribildirim alacağımı hiç tahmin etmiyordum. Okulumuz gürültü kirliliğinin kaynağı imiş hayret ettim.”

Yönetici (y2) “uygulamadan sonraki günlerden bir gün idi. Zannedersenem bayramın ikinci günü idi. Okullar tatil olmasına rağmen önünden geçtiğim bir okuldan zil sesi geliyordu. Kendi kendime dedim ki, biz sadece hafta içi değil bayram tatillerinde bile çevreye gürültü yayıyormuşuz. Ne kötü bir imaj, iyi ki bu uygulamadan vazgeçmişiz.”

Konu ile ilgili olarak öğretmen ve öğrencilerin görüşleri de yöneticileri ile paralellik göstermektedir.

Öğretmen (Ö120) “Öğrenci velilerinden olumlu tepkiler var, özellikle komşulardan gürültü azalmasını memnuniyetle karşılayanlar çok...”

(Ö95) “Okulumuz kütüphane gibi oldu. Zil tam bir gürültü kaynağı imiş.”

Konu ile ilgili öğrenci (ö29) “Gürültü kirliliğinin önlendiğini düşünüyorum. Artık yaşça büyük hocalarımızın başı ağrıyordur ”

(ö111) “Bu uygulama devam etmeli çünkü maballe sakinleri en azından zil sesinden rahatsız olmuyor.”

(ö89) “Derslerden aynı anda çıkmadığımız için gürültü daha az oluyor.”

(ö72) “...Kafamız dinlendi, sürekli ses duymak bir işkence gibiydi, ne çaldığını bile bilmiyorduk başımız ağrıyordu, ama şimdi ağrıyıyor, çok memnunum.”

(Ö11) “İlköğretim okulunda iken zil değil müzikle derse giriyorduk o bile kafamızı yoruyordu. Çok iyi oldu. Yetkililere duyurumdur.”

Okulda gürültü kirliliğinin azalmasına sebep olan uygulamanın çevre tarafından da hemen fark edilmiş olması okulun sevilmesinde etkili olacaktır. Çünkü gürültü sadece okulda değil her yerde rahatsız edicidir.

Gürültüyle ilgili yapılan çalışmalar, gürültünün insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini kanıtlamıştır. Gürültü; okullarda öğrenme yaşantılarını olumsuz etkilemekte öğrenmeyi azaltıcı etki yapmaktadır. Gürültü okuma, anlama, öğrenme düzeyini

azalttığından okul sağlığını etkilemektedir. Çocuklar gürültüsüz ortamdakine nazaran gürültülü ortamda işlerini daha güçlükle yapmaktadırlar.²⁷

1.7 Üniversite Ortamına Hazırlık

Üniversite ortamına hazırlığa, öğrenciler (%17) öğretmenler ise (%22) oranında uygulamanın katkısı olduğunu belirtmişlerdir.

Konu ile ilgili olarak yönetici(y2) *"öğrencilerimi bir üst eğitim kurumunda da olmayan zilsiz bir ortamda üniversiteye hazırlamak bir ayrıcalık olsa gerek."*

Yönetici (y4) *"Okulumuz öğrencileri hayata hazırladığı gibi üniversiteye de hazırladığı bu uygulaması ile göstererek örnek olacak."*

Bu konuda öğrenci (ö115) *"biz sonuçta üniversiteye hazırlanan gençlerimiz ve zile bağımlı olmak sıkıcı geliyor, üniversitede zil olmayacak bu yüzden bence çok güzel oldu."*

(ö9) *"bence bizim için çok faydalı bir şey, kendimizi üniversiteye hazırlanmışta oluyoruz."*

(ö13) *"bu sayede üniversiteye gittiğimizde daha kolay uyum sağlayacağımızı düşünüyorum."*

Öğretmen (Ö36) *"öğrencilerimize üniversite ortamını yaşatmak çok güzel."*

Üniversite ortamına hazırlık konusunda, öğretmen görüşleri (%22) öğrenci görüşlerinden (%17) daha olumludur. Bu farklılığın sebebi öğrencilerin üniversite ortamında bulunmamış olmaları olabilir.

Okul yöneticileri, öğretmen ve öğrencilerin uygulamanın, üniversiteye hazırlama konusundaki katkılarını olumlu bulduklarını belirtmeleri, uygulama ile okullarının diğer okullardan farklılaştığından da kaynaklanmış olabilir.

1.8 Elektrik Tasarrufu

Elektrik tasarrufu sağlama konusunda uygulamanın katkılarına öğrenciler (%2) öğretmenler ise (%4.44) oranında katılmaktadırlar. Bireylerin elektrik tasarrufu sağlama konusunda, uygulamanın etkisi olduğunu düşündüklerini gösteren;

Öğretmen (Ö11)'in *"çakış zili, öğrenci zili, öğretmen zili derken her ders için zil 3 kere çalıyordu, gün boyu çalan zilleri düşünürsek şu anda elektrik sarfiyatı azalmıştır, bu da bir kazanç bence."*

Ve öğrenci (ö123) *"ün, "aynı zamanda elektrik tasarrufu oluyor sadece biz değil bütün okulların böyle yaptığını düşünürsek ülkemiz için büyük bir enerji tasarrufu sağlar bence."* ifadeleri ilginç bir bulgudur. Bu bulgu, öğrenci ve öğretmenlerin uygulamanın katkıları ile ilgili "uç fikirleri" bile söyleyerek desteklemek istediklerini de gösteriyor olabilir.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan "Uygulamadan Velilerin ve Çevre Sakinlerinin Memnuniyeti" ne ilişkin bulgular ve yorumlar;

2. Uygulamadan Velilerin ve Çevre Sakinlerinin Memnuniyeti

Öğrencilerin çoğunun velileriyle bu konuyu paylaşmadıklarını veya bu konuda velilerin bir bilgisinin olmadığı görülmüştür. Uygulamayı velileriyle paylaşan öğrenciler ise

²⁷ Çağatay Güler, - Zakir Çobanoğlu, Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi, No:19, 2001, <http://eng.hm.saglik.gov.tr/pdf/kitaplar/css19.pdf>.

hepsinin bu uygulamadan memnun olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler ve yöneticiler ise velilerin uygulamadan çok memnun olduğunu, bu konuda okulu desteklediklerini, özellikle de çevre sakinlerinin gürültü kirliliğinden kurtulduklarını birleşmişlerdir.

Uygulama ile ilgili okul yöneticisi (y2) “Uygulamadan herkes memnun veliler de memnun velilerden şu ana kadar hep olumlu mesajlar alıyorum, web sayfamıza da giriyorlar, uygulama çok ilginç diyorlar.”

(y5)“Okul çevresinde oturanlar çok memnun oldu.”

(y5)“Basın haber yaptı, sendikalar uygulamayı desteklemek için ziyarette bulundu.”

(y2)“ Bulduğum her ortamda bu konu ile ilgili sorularla karşılaştım. Hep takdir duyguları söylendi. Zaten beden dillerinden de olumlu enerji alıyordum.”

(y1)“Basın haber yaptı, rehberlik araştırma merkezi bilgi paylaştı, ama milli eğitim müdürlüğünden hiç ses yok.”

Konuyu velileriyle paylaşan öğrencilerden (ö46), “velilerimiz zilin çok da gerekli olmadığını düşünüyorlar sonuçtan çok memnunar.”

(ö42)“Çok mantıklı olduğunu düşündüler, özellikle babam -siz koyun mıydunuz ki zile ihtiyaç duyusunuz çok mantıklı bir uygulama, herkes görev ve sorumluluğunu bilmeli.- dedi.”

(ö21)“ Velim de memnun, bizlerin sorumluluk kazanması ve zamanın iyi kullanılması açısından faydalı görüyor.”

(ö12)“Özellikle mahalle sakinleri için çok iyi oldu bence. Komşumuz bir keresinde bana -günde kaç kere çalan o zillerden başımız ağrıyordu, ne güzel ne sakin oldu gerek yokmuş demek ki her okul böyle yaparsa keşke- demişti.”

Eğitim kurumlarında hizmetin kalitesinin belirlenmesinde velilerin görüşleri önemli bir kaynaktır. Ailelerin okuldaki yeniliklerle ilgili memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi okuldaki çalışmalarla ilgili geribildirim oluşturacaktır. Okul yöneticileri zil uygulaması gibi okulda yapacakları yeniliklerle ilgili velileri de bilgilendirerek yeniliklerin daha çok sahiplenilmesini sağlamalıdır. Çünkü, uygulamayı destekleyen velilerin çoğunluğu uygulamadan haberi olan velilerden oluşmaktadır.

Araştırmamızın üçüncü alt problemi olan “Uygulamaya Uyum Konusunda Kız ve Erkek Öğrencilerin Karşılaştırılması” na ilişkin bulgular ve yorumlar;

3. Uygulamaya Uyum Konusunda Kız ve Erkek Öğrencilerin Karşılaştırılması

X Anadolu Lisesi’nde uygulamaya uyum sağlamada kız ve erkek öğrenciler arasında farklılık bulunmamıştır. Ancak Y Anadolu Lisesi’nde kız öğrencilerin bu konuda erkeklere göre daha duyarlı olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu konuda yönetici (y1) “ Okulumuzun üçte ikisi zaten kız öğrencilerden oluşuyor, bu yüzden bana göre uyum konusunda kız ve erkek öğrenciler arasında bir farklılık yok gibi...”

Öğretmen (ö12) “hayır, bir farklılık yok. Bence hepsi dikkatli davranıyor, geç kalanlar oluyor ama bunlar kızlar veya erkekler diyemeyiz biri diğerinden çok da farklı değil ...”

(Ö16)“ kızlar bu konuda daha dikkatli ve duyarlı bence.”

(Ö28)“kız öğrenciler daha çabuk uyum sağladı, onlar daha titizler bu konuda.”

Öğrenci (ö29) “ kızlar daha dikkatli davranıyor, saate daha çok dikkat ediyorsunuz, derse geç kalma konusunda bizler daha itinalıyız.” ifadesini kullanmış.

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Uygulamaya Uyum Konusunda Öğretmen ve Öğrencilerin Karşılaştırılması” na ilişkin bulgular ve yorumlar;

4.Uygulamaya Uyum Konusunda Öğretmen ve Öğrencilerin Karşılaştırılması

Uygulamaya uyum sağlamada öğretmen ve öğrencilerin genel olarak, uygulamayı sahiplendikleri, uyum gösterdikleri görülmüştür. Ancak çok azda olsa çıkan sorunların öğretmen kaynaklı olduğu konusunda öğrenciler birleşmektedirler. Bu sonuç, öğrencilerin öğretmenlerinin yeni uygulamayı daha çok benimsemelerini istemelerinden kaynaklanmış olabilir.

Konuyla ilgili öğrenci (ö69) *“Bazı öğretmenlerimiz sınıftaki saatin yanlış olduğunu bilmesine rağmen düzeltilmesi için çaba göstermiyor.”*

(ö38) *“Derse geç gelen öğretmenlerimizi az da olsa var”*

Konuyla ilgili öğretmen (ö12) *“ hepimiz uyumluyuz ama genelde öğrencilerin öğretmenlerden daha uyumlu olduğu söylenebilir.”*

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Uygulamanın Eksikleri” ne ilişkin bulgular ve yorumlar;

5.Uygulamanın Eksikleri

Zilsiz okul uygulaması ile ilgili tespit edilen eksiklikler kategorileştirilerek alt başlıklarda sunulmuştur.

5.1 Yeterli Saatin Olmaması

X Anadolu Lisesi’nde okul bahçesi ve lavabolarda saat bulunmadığından, öğrenciler derse geç kalmaktadırlar.

Bu konu ile ilgili erkek öğrenci (ö58) *“kızlar tuvalete girdi mi çıkmak bilmiyorlar, süslenecği derken derse geç kalıyorlar, en iyisi tuvaletlere de saat konulsun.”*

(ö123) *“bahçede saat yok, herkes kendi saatine göre hareket ediyor ama kimsenin saati birbirini tutmuyor, öğretmenlerle seninki geri, benimki ileri kavgası yapılıyor.”*

Kız öğrenci (ö132) *“bazen lavabo da saatin geçtiğini fark etmiyoruz ve derse geç kalıyoruz aslında lavabolarda ve bahçe duvarlarına da saat konulsa iyi olur ona göre işimizi ayarlarız, daha bızlı davranırız.”*

Y Anadolu lisesinde öğretmen ve öğrencilerin saat konusunda sorun belirtmemişlerdir.

Öğrenci (ö12) *“sorun yok çünkü sınıflarda, koridorlarda, lavaboda, bahçede, her yerde saat var.”*

5.2 Saatlerin Merkezi ve Uyumlu Olmaması

Zilsiz eğitim uygulamasının yapıldığı iki okulda da sınıflara ve koridorlara yerleştirilen saatlerin birbirleriyle uyumlu olmadığı konusunda öğretmen ve öğrencilerin görüşleri birleşmiştir. X Anadolu Lisesi’nde saatlerin manüel olmasından dolayı özellikle sınıflardaki saatlerin ayarlarıyla öğrencilerin oynaması ve öğretmenlerin ve okul yönetiminin dikkatsizliği konusunda öğrencilerin görüşleri birleşmiştir.

Konuyla ilgili öğrenci (ö139) *“oluşan sıkıntılar hocaların saatleri ile sınıflardaki saatlerin birbirine uymamasından kaynaklanıyor.”*

(ö13) “genelde saatlerin birbiriyle uyumsuzluğu yüzünden sorun yaşıyoruz, öğretmenler bize kızıyor geç kaldımız diye ama sınıflar ve koridorlardakiler ve öğretmenlerin saatleri hepsi birbirinden farklı ama tabii bence bu sorun idareden kaynaklanıyor.”

(ö123) “öğretmenlerimizde saatlerin uyumsuzluğu konusunda idareye yardımcı olmuyorlar”

(ö26) “bazen sıkıcı derslerden önce saati ileri alıyoruz böylece dersi erken bitiriyoruz, hocayı uyarıyoruz ders bitti diye ama o bize kızıyor yine saatle mi oynadımız diye.”

Bu konuda öğretmen (Ö20) “öğrenciler daha erken çıkabilmek için saatin ayarlarıyla birkaç dakika oynayabiliyorlar.”

Y Anadolu Lisesi’nden öğretmen (ö10) “özellikle saatler haftalık ayarlanmalı, bazen sınıflarda farklılık oluyor.”

Öğrenci (ö81) “bazen sorun yaşıyoruz, sınıflardaki saatlerle okulun duvarlarındaki saatler vs. birbirine uymuyor.”

Öğrenci (ö65) “saatler dijital fakat merkezi olmadığı için saatler arasında birkaç dakikalık farklılıklar görülebiliyor.”

Tartışma ve Sonuç

Araştırma da zilsiz eğitim uygulamasının katkıları ile ilgili olarak yönetici, öğretmen ve öğrencilerin büyük çoğunluğu, sorumluluk bilinci kazandırma da uygulamanın faydalı olduğu görüşünde birleşmişlerdir. Okul, öğrencilerin bağımsız oldukları, güvenildikleri ve sorumlu insanlar olarak davranış gördükleri ve katılımcı demokrasi çerçevesinde hayatın tüm karmaşıklığıyla yüzleştikleri yer olmalıdır.²⁸ Halbuki, okullarda sorumluluk kazandırma konusunda çeşitlili sıkıntılar yaşanmaktadır. Glasser’e göre²⁹, sorumluluk eğitimi her okul eğitiminin bir parçası olmalıdır.³⁰

Flowers ve Mabry (2001)’in³¹ yaptığı araştırmada okulda sorumluluk kazandırmanın çok önemli olması gerektiği, Yeşil’in araştırmasında da (2003), öğrencilerin büyük bölümünün, sorumlulukla ilgili davranışları yeterince gösteremediği sonuçları³², zilsiz eğitim uygulamasının öğrencilere sorumluluk kazandırmada önemli bir işlevi yerine getirdiğini göstermektedir.

Zaman yönetimi konusunda uygulamanın katkısını öğrenciler (%30) öğretmenler ise (%29) oranında ikinci sırada belirtmiştir. Uygulamanın öğrencilere zamanlarını yönetme konusunda ikinci sırada katkı sağlaması, öğrencilerin zamanlarını daha iyi yönetmelerinde önemli bir katkı olabilir. Çünkü Dağlı’ya (2000) göre, zaman, para gibi biriktirilemeyen ya da hammadde gibi depolanması mümkün olmayan, yerine konulamayan, belirli etkinliklere harcandığında yeniden kullanılamayan, akışı yavaşlatılmayan ve herkes için eşit olan ve bütün süreçlerde yararlanılan en kıt ve tek kaynaktır.³³ 21.Yüzyılda okulların zamanı hükmetmesini bilen öğrenciler yetiştirilmesi beklenmektedir. Zamana hükmetmek, zamanı kontrol altına almak, zamanı yönetmek

²⁸ İsmet Şahin, a.g.m.

²⁹William Glasser, Başarısızlığın Olmadığı Okul, (çev: Kıvılcım Teksöz) Beyaz Yayınları., İstanbul.

³⁰ Nelson-Jones, Richard, Danışma Psikolojisi Kuramları, (çev: Akkoyun, F ve diğerleri), Nobel yayınları, Ankara, 2005.

³¹ Flowers B vd., New Team Approach To Teaching Responsible Behaviour, Georgia Southern College, Statesboro, Georgia, 2001, p.424-425

³²Rüştü , “Sorumluluk Bilincinin Gelismesine Okul Ve Ailenin Etkisi”, Eğitim Araştırmaları Dergisi,2003,s. 175-183.

³³ Abidin Dağlı, Zaman Yönetimi. Eğitim ve Bilim Dergisi. Sayı:25,2000, s:42 .

demektir. Zamanı yönetmek, olayları ve olguları önceliklerine göre sıraya koyabilmektir. Artık okullarda öğrencilere zamanlarını yönetmeyi öğretecek, uygulama örneklerinin sayısı çoğaltılmalı ve onlara güven duyulmalıdır.

Zilsiz eğitim uygulamasını öğrencilerin otokontrol ve özdisiplinini sağlaması konusunda, öğrenciler ve öğretmenler üçüncü sırada etkili olduğu görüşünde birleşmişlerdir. Öğrenci eğitiminde disiplinin temel amacı, iç kontrolü geliştirmektir. Özdisiplin öğrenciyi dışa bağımlılıktan kurtararak kendi kararlarını almasında, sorumluluğunu taşımasında önemlidir. Öğrenci, korku, tehdit gibi unsurlardan ziyade kendi özgün değerlemesi sonucunda kendini kontrol edecek ve davranışlarının sorumluluğunu bilecektir.³⁴ Zilsiz eğitim uygulamasında öğrencilerin derse girip çıkmalarının yönetiminin, kendilerine bırakılması ile “derslerine daha erken girdiklerini, kendilerini daha özgür ve rahat hissettiklerini, kendi kendine karar verdiklerini, daha düzenli ve disiplinli olduklarını.” ifade etmeleri Phares’in araştırmasındaki (1996), içten denetimli bireylerin, dıştan denetimli bireylere göre daha fazla sorumluluk üstlendikleri ve karşılaştıkları sorunları çözmede daha fazla çaba harcadıkları sonuçları³⁵ arasında paralellik bulunmaktadır. Yine Lewis (2001)’in ilköğretim ve ortaöğretim okullarında yaptığı araştırmada da, dıştan kontrollü disiplin anlayışının, öğrencilerin okuldaki görevlerini aksattığını, sorumluluk gelişimlerini engellediğini ve istenmeyen davranışları artırdığını belirlemiştir.³⁶ Aynı araştırmada, öğretmenlerin istenmeyen öğrenci davranışlarına karşı daha çok zorlayıcı ve tehdit edici reaksiyonlar gösterdikleri ve tartışma /uzlaşma, ödüllendirme ve karar vermede öğrenci katılımı gibi teknikleri kullanmada yetersiz kaldıkları görülmüştür. Bütün bu bulgular öğrencileri dıştan denetimli yaklaşımlar yerine içten denetimli pozitif ilişki tabanlı ve anlayışlı/müzakereci tekniklerin tercih edilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır.

Özgüveni geliştirme konusunda zilsiz eğitim uygulamasının katkısını öğrenciler (%26) ile dördüncü sırada öğretmenler ise (%22) ile beşinci sırada belirtmişlerdir. Öğrencilerin öğretmenlerinden yüksek oranda uygulamanın özgüvenlerini artırdığını ifade etmeleri, uygulamadan memnun olduklarını daha fazla yararlandıklarını da göstermektedir. Okulda öğrencilere özgüven kazandırmak, en az beceri kazandırmak kadar önemlidir. Bandura (1982) da, okulda özgüvenini kaybedenlerin, yetenekleri olsa bile başarısız olacaklarını ifade etmiştir. Ayrıca, uygulamada yöneticiler ve öğretmenlerin çoğunluğunun, öğrencilere örnek yaklaşımları ile onlara güvendiklerini hissettirmeleri de öğrencilerin özgüvenleri üzerinde olumlu etkiler bırakmıştır.³⁷

Uygulamanın, dikkatin dağılması ve konsantrasyonunun artması konusunda, öğrenciler beşinci, öğretmenler ise yedinci sırada etkili olduğu görüşündedir. Öğrenciler bu konuda da öğretmenlerinden uygulama ile ilgili daha olumlu görüşte birleşmişlerdir. Katılımcılar, yeni uygulama ile artık zil çalarak dersin bölünmediğini, öğrencilerin dikkatlerinin dağılmadığını, konsantrasyonlarının bozulmadığını ifade

³⁴ Betül Aydın, a.g.e.

³⁵ Ömer Aydın, Denetim Odakları Farklı Olan Ergenlerin Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1999.

³⁶ Lewis R, Classroom discipline and student responsibility: The student's view. Teaching and Teacher Education, 17, 2001, pp: 307-319.

³⁷ Albert Bandura, Self-efficacy mechanism in human agency, American Psychologist, 37(2), 1982, s. 122-147.

etmişlerdir. Ayrıca öğrenciler eskiden özellikle sınavlarda zil sesi ile dikkatlerinin dağıldığını, şimdi ise kesintiye uğramadan devam edebildiklerini görüşünde de birleşmişlerdir.

Üniversite ortamına hazırlığa, öğrenciler (%17) öğretmenler ise (%22) oranında uygulamanın katkısı olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda, öğretmen ve öğrenci görüşleri arasındaki farklılığın kaynağını öğretmenlerin üniversite ortamında bu uygulama ile karşılaşmış olmalarından olabilir. Ayrıca, okullarda uygulanan zilsiz eğitim uygulaması ile Milli Eğitim Temel Kanunundaki (1973) “Ortaöğretim işlevlerinden biri de yüksek öğretime öğrenci yetiştirmektir. Yüksek öğretimde verilen eğitim, büyük ölçüde ortaöğretimde kazanılan bilgi ve tecrübelerle dayanmaktadır.” amacı az da olsa yerine gelmektedir. Bu tür uygulamalar, öğrencileri yüksek öğretime bu konuda tecrübe kazandırarak hazırlamakta dolayısıyla onlara yaşamı kolaylaştırmaktadır.³⁸

Katılımcılar, uygulamanın elektrik tasarrufu sağladığı konusunda az da olsa etkisi olabileceği görüşünde birleşmişlerdir. Katılımcıların bu görüşü, uygulamanın ekonomik değerinin de olabileceğini göstermektedir.

Zilsiz eğitim uygulamasının katkıları konusunda, öğrenciler öğretmenlerine göre, daha olumlu görüştedirler. Bu sonuç, öğrencilerin öğretmenlerine göre zilsiz eğitim uygulamasının yararlarını önceden fark ettiğini, uygulamayı daha çabuk benimsediğini ve yeniliğe uyumda öğretmenlerinden daha iyimser olduğunu da göstermektedir.

Katılımcılar, her 45 dakikada üç defa çalan öğrenci, öğretmen ve ders bitiş zilinden oluşan gürültüden hem kendilerinin hem de çevrenin rahatsız olduğunda birleşmişlerdir. Ayrıca, yönetici ve öğretmenler otomatik olarak ayarlanarak çalan zillerde, zaman ayarlamasının unutulmasından dolayı hafta sonları, bayram tatili gibi zamanlarda da çalabildiğini, çevrede yaşayanların zil sesinden çok sıkıntı çektiklerini uygulamayı bu konuda da özellikle desteklediklerini ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin çoğu yeni uygulamayı velileriyle paylaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Yeni uygulamayı velisi ile paylaştığını ifade eden öğrenciler ise; “kendilerinin sorumluluk almasında”, “zamanlarını yönetmelerinde”, “okul yönetiminin öğrenciye güvendiğini gösteren bir uygulama” gibi velilerinin destekleyici söylemlerinden dolayı velilerinden de etkilenerek uygulamayı daha çok benimsemişlerdir.

Eğitim kurumlarında hizmetin niteliğinin değerlendirilmesinde velilerin görüşleri önemli bir kaynaktır.³⁹Çünkü eğitim ortamının dışında bulunan ama aynı zamanda okulun bir parçası olan anne ve babalar okuldaki yenilikler konusunda önemli katkılarda bulunabilirler. Okulda uygulanan yeniliklerin belli bir standarda ulaşım ulaşmadığını anlamada veli görüşlerinin önemi sık sık vurgulanmaktadır.⁴⁰Yapılan bir çalışmada, ailelerin okuldan aldıkları hizmetlerden memnuniyetleriyle okuldaki eğitim sürecine katılımları arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir.⁴¹ Değişim

³⁸ Hüseyin Başar, a.g.e.

³⁹ Belma Tuğrul vd., Ailelerin okul öncesi eğitim hizmeti hakkındaki görüş ve memnuniyetleri,Çağdaş Eğitim Dergisi,2010, 35,(379), s.5-14.

⁴⁰ Albert Boot - Macdonald G. ,Parents and sure start evaluation; Suggestions for partnership, Child care in practice, 2006, 12(3), p. 269-281.

⁴¹ Macwayne C. Vd., A multidimensional, multilevel examination of mother and father involvement among culturally diverse head start families.Journal of school psychology,2008, 46(5), p.551-573.

yöneticilerinin değişimde başarılı olmaları için değişimden dolayı olarak etkilenen ama değişimin tarafı olan velileri de bilgilendirmesi gerekmektedir. Bilgilendirme ile oluşacak katılımın, değişimin sahiplenilmesinde etkili olacağı unutulmamalıdır.⁴²

Katılımcıların büyük çoğunluğu, uygulamada sıkıntı yaşamadığında birleşmişlerdir. Ancak öğretmenler, az da olsa başlangıçta yaşanan sıkıntıların daha çok öğrencilerden kaynaklandığında birleşirken, uygulama devam ederken oluşan küçük soruların daha çok öğretmenlerden kaynaklandığında ise öğrenciler birleşmişlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, uygulamaya uyum sağlama konusunda kız ve erkek öğrenciler arasında küçük farklılıklar gözlediklerini, kızların uygulamaya karşı daha duyarlı olduklarını belirtmişlerdir.

Uygulamanın eksiklikleri olarak; öğrenci ve öğretmenler tarafından saatlerin yetersiz olduğu, lavabo ve bahçede de saat olması gerektiği belirtilmiş, saatlerin birbiriyle uyumsuz olduğu ve bu yüzden sıkıntı yaşandığı ifade edilmiştir. Ayrıca, katılımcılar ders süresinde esneklik olmadığından ve ders saatlerinin sabit olmasından da eksiklik olarak bahsetmişlerdir.

Sonuç olarak; derslere zilsiz girip çıkma uygulamasının hedeflerine büyük oranda ulaştığı görülmektedir. Fakat daha çok geliştirilmesi ve bunun gibi diğer yenilikçi uygulamalarla desteklenmesi gerekmektedir. Çünkü, güçlü ve istikrarlı hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için (1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973, Madde 11) özgüven sahibi, iç denetimli, odaklanabilen, sorumluluk bilincinde, zamanını yönetebilen bireylere ihtiyaç vardır. Bu nedenle okullar öğrencileri hayata hazırlarken, kendi ayakları üzerinde durabilen, özgüveni yüksek, topluma ve kendine karşı görev ve sorumluluklarının bilincinde olan, iç denetimli birer yetişkin haline gelebilmelerinde yardımcı olmalıdırlar. Yenilikçi eğitim uygulamalarına ve gelecekte yapılacak benzer araştırmalara yönelik öneriler;

1. Eğitim yöneticileri yenilikçi uygulamalarla ilgili, uygulamadan etkilenecek olanlar direnç gösterir önyargısından vazgeçmelidirler.
2. Okul yönetimlerinin yeniliklerle ilgili, değişimin tarafı olan herkesi mutlaka bilgilendirmelidir.
3. Zilsiz eğitim uygulamasının başarılı olması için okul yöneticileri ders sürelerini derslerin özelliğine göre esnek olarak kullanabilecek şekilde planlamalıdır.
4. Okul yönetimlerinin zilsiz eğitim uygulamasında başarılı olması için duvar saatlerini sınıflarda, lavabolarda, bahçede dış etkenlere dayanıklı, korumalı ve görülebilecek yerlere asmalı ve merkezi bir yerden kontrol edilebilen dijital saatlere dönüştürmelidir.
5. Zilsiz eğitim uygulamasına, örgün eğitiminin her kademesinde özellikle ilköğretimin birinci sınıflarından itibaren tüm Türkiye de hemen başlanmalıdır.
6. Zilsiz eğitim uygulamasının sonuçlarının uzun dönemde değişip değişmediği araştırılmalıdır..

⁴² İbrahim Ethem Başaran, Örgütsel Davranış. Nobel Yayıncılık, 2002.

KAYNAKÇA

- Ackerman S vd., Improving student responsibility. Dissertations theses. Saint Xavier University and IRI/Skylight,1987.
- Arkes H. R.,- Garske, J. P. Psychological theories of motivation. Monterey, CA: Brooks/Cole, 1982.
- Aydın Betül, Bireysel Özgürlük ve Erdem, 21.Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi (Edt. Oğuz ve diğerleri), Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2010.
- Aydın Ömer, Denetim Odakları Farklı Olan Ergenlerin Problem Çözme Becerilerinin Karşılaştırılması, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1999.
- Balcı Ali, Zaman yönetimi. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Sayı:11, Ankara, 2000, s. 95-102.
- Bandura Albert, Self-efficacy mechanism in human agency, American Psychologist, 37(2), 1982, s. 122-147.
- Başar Hüseyin, Sınıf Yönetimi, Anı Yayıncılık, Ankara,2010.s.78-79
- Başaran İbrahim Ethem, Örgütsel Davranış. Nobel Yayıncılık, 2002.
- Bilgen Nihat, Çağdaş ve demokratik eğitim. Ders geçme ve kredi uygulaması, Milli eğitim basımevi, 1993, s.27-28
- Boot, Albert-G.Macdonald, Parents and sure start evaluation;Suggestions for partnership.Child care in practice,2006, 12(3), p. 269-281.
- Çağlar Adil, 21.Yüzyılda Okulun Değişen Rolü ve Yeni Eğilimlere İlişkin İyimser Bazı Öngörüler (Ed: Oğuz ve diğerleri) 21.Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi. İstanbul: Sedar Yayıncılık.2001 s. 81-94
- Combs Arthur, Achieving Self Discipline, In W. W. Wayson (Ed.), Theory Into Practice: Teaching Self Discipline, Columbus, Ohio: Ohio State University, 1985.
- Dağlı Abidin, Zaman Yönetimi. Eğitim ve Bilim Dergisi. Sayı:25,2000, s.42.
- Ekiz Durmuş, Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş: Nitel, nicel ve eleştirel kuram metodolojileri, Anı Yayıncılık, Ankara,2003.
- Ersoy Ali, İlköğretim programının (1-5 sınıflar) uygulamasına ilişkin aile görüşleri.Kuram ve uygulamada eğitim bilimleri.2007,7(2),727-763
- J. Fantuzzo, M.Perry, S, Child, Parent satisfaction with educational experiences scale: A multivariate examination of parent satisfaction with early childhood programs. Early childhood research Quarterly,2006,21(2),142-152
- Flowers B. vd., New Team Approach To Teaching Responsible Behaviour, Georgia Southern College, Statesboro, Georgia, 2001, s.424-425.
- Gage, N.- Berliner, D.,Educational Psychology (5th ed.) Boston: Houghton, Mifflin, 1991.
- Glasser William, Başarısızlığın Olmadığı Okul, (çev: Kıvılcım Teksöz) Beyaz Yayınları., İstanbul.
- Gordon Thomas, Çocukta Dış Disiplin mi? İç Disiplin mi? 5. Baskı. Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 149-150.
- Güler Çağatay - Çobanoğlu Zakir, Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi, No:19, 2001, <http://eng.hm.saglik.gov.tr/pdf/kitaplar/css19.pdf>.
- H.J.Freiberg, Consistency management and cooperative discipline: From tourists citizens in the classroom. (Ed.H.J.Freiberg), Beyond behaviorism: Changing the classroom management paradigm. Boston: Allyn& Bacon, 1999,pp,75-79
- Krueger R. A.- Casey M. A., Focus group: Apractical guide for applied researc, Thousand Oaks: Sage Publications,2000
- Lewis R, Classroom discipline and student responsibility: The student's view. Teaching and Teacher Education, 17, 2001, s,307-319

- Macwayne C. Vd., A multidimensional, multilevel examination of mother and father involvement among culturally diverse head start families. *Journal of school psychology*, 2008, 46(5), p.551-573.
- Miles M.B - Huberman A.M., *Qualitative data analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1994.
- Nelson Jones Richard, *Danışma Psikolojisi Kuramları*, (çev: Akkoyun, F ve diğerleri), Nobel yayınları, Ankara, 2005.
- Öner Necati, *İnsan Hürriyeti, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları*, Ankara, 1987, s.128.
- Şahin İsmet, *Postmodern Çağ & Humanist Eğitim*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya, 2004.
- Tezcan Mahmut, *Postmodern ve Küresel Toplumda Eğitim*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.
- Tuğrul Belma vd., Ailelerin okul öncesi eğitim hizmeti hakkındaki görüş ve memnuniyetleri, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 2010, 35,(379), s.5-14.
- Yapıcı Mehmet, *Yapılandırmacı Ders, Üniversite ve Toplum Dergisi*, Sayı:7 yıl:4 2007, 10 Eylül 2010 <http://www.universite-toplum.org/text.php?id=339>.
- Yeşil Rüştü, *Sorumluluk Bilincinin Gelismesine Okul Ve Ailenin Etkisi*, *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2003, s. 175-183.
- Yıldırım Ali - Şimşek Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003.